

Uit het logboek van Ton Gräber; een zomer zwerftocht in 1945

Voorwoord

Wat is er zo bijzonder aan een Trektocht om daar op deze plaats aandacht aan te besteden? Omdat het feitelijk een onmogelijke onderneming was! Tegenwoordig reizen ook Nederlandse Scouts over de gehele wereld. Beschikken de meesten over eigen, gemotoriseerd vervoer en zijn er voor hen geen grenzen meer.

Hoe anders was dat in 1945.

Scouting werd in april 1941 door de Duitse Bezetter verboden en vervolgd. De Nazi's meenden zo Scouting en Guiding voor goed uit te roeien. Maar de Scouting Spirit bleef bestaan. Men bleef elkaar ontmoeten en tijdens de Bevrijdingsperiode van september 1944 tot mei 1945 verschenen overal waar de Bevrijders kwamen (en soms zelfs al daarvoor) de Scouts in uniform weer in het openbaar.

Het verhaal gaat over een zestal Amsterdamse jongens. Van verkennerleeftijd toen het hen, tot hun woede, door de Nazis verboden werd nog langer aan Scouting te doen. Maar ze bleven bij elkaar komen en bereikten tijdens de bezetting de voortrekkerleeftijd. Toen op 5 mei ook voor het Westen van het land het uur van de lang verwachte Bevrijding eindelijk sloeg gingen zij, door de Hongerwinter ondervoed, hongerig als zij waren, meteen aan de slag. Zij waren er bij op 7 mei op de Dam te Amsterdam toen de Duitsers voor de laatste maal met machinegeweren het vuur openden op de menigte die daar op de komst van de Canadese Bevrijders wachtte. Er vielen doden en gewonden. De jongens staken een helpende hand uit. (Zie: "Uit het Logboek van Ton Gräber; mei 1945) Naderhand werkten zij op het Amsterdamse Centraal Station waar treinen, bestaande uit stoom locomotieven en verder meestal alleen goederen wagens, arriveerden die de naar Duitsland gedeporteerden terugbrachten.

De omstandigheden waaronder zij, als zo velen met hen, hadden moeten leven zijn voor hen, die dit niet meegemaakt hebben, niet geheel voorstelbaar.

Daar was de angst voor arrestatie en deportatie. Als achttienjarige werd je opgeroepen om te verschijnen voor de keuring van de "Nederlandse" Arbeidsdienst. Of je kreeg bevel je te melden voor werk in Duitsland. Als je hieraan geen gehoor gaf moest je verdwijnen - onderduiken - want spoedig stond de politie voor je deur om je af te halen. Zelfs toen het land Bezuiden de Grote Rivieren was bevrijd en in april 1945 het Oosten en Noorden eveneens, werden in het Westen mannen en jongens van veertien jaar en ouder van de straat opgepikt en meegenomen. Ze konden toen niet meer naar Duitsland worden getransporteerd maar werden gedwongen aan het werk gezet om voor de Duitsers verdedigingswerken te graven. Langs de IJssel, op De Veluwe en langs de Grebbelinie of in de grote steden. Het was dus ook toen nog in het Westen gevaarlijk om je op straat te begeven. In tussen wist je familie niet waar je was gebleven.

Daar was de Hongerwinter, zonder gas en elektriciteit en zonder goed eten. Bloembollen en suikerbieten stonden op het menu. Er werd koude en honger geleden. Door de ondervoeding werd men slap, akelig en ziek of erger.

Toen kwam eindelijk de Bevrijding.

Met die Bevrijding kwam een einde aan de "gevangenschap in eigen land" en aan de angst. Eindelijk was je weer VRIJ, kon je weer doen wat je zelf wilde en deze zes, herstellende van de ondervoeding, grepen de gelegenheid aan om eindelijk weer eens door het land te trekken, eindelijk weer eens te kamperen, eindelijk zich weer eens geheel 'vrije mensen' te voelen.

Dus wilden ze op Trektocht.

Dat was niet eenvoudig. De Duitsers hadden de fietsen in beslag genomen. Wie zijn fiets had verborgen had meestal geen banden meer behalve soms houten banden en het was geen pretje om je daarop voort te bewegen, afgezien van het feit dat het je fiets vernielde. Dus op de fiets konden zij niet gaan. Er reden geen treinen. Vooral in het Westen hadden de Duitsers de bovenleidingen, voor zover trajecten al geëlektrificeerd waren, en soms ook de rails verwijderd en met de

wagons en de locomotieven naar Duitsland gebracht. Ook waren er spoorlijnen vernietigd door bombardementen. Locomotieven en wagons vernietigd door beschietingen door jachtvliegtuigen. De bruggen over de grote rivieren en de kanalen waren door de oorlogshandelingen vernield. Viaducten opgeblazen. Reizen met de trein was dus onmogelijk al waren er delen van het land waar over korte trajecten in juli en augustus 1945 wel eens een treintje reed. (Op hun terugweg naar Amsterdam ontdekten zij dat er van Amersfoort af weer een trein reed naar Amsterdam maar dan wel via een fikse omweg.)

Er reden ook geen lijnbussen of trams. In de grote steden kwam het tramverkeer in juli/augustus weer een beetje op gang maar dan alleen via de spitsuren. Er waren nog niet genoeg kolen om elektriciteit te produceren en er waren trouwens ook veel tramwagens in beslag genomen en naar Duitsland verscheept.

Voor zover hadden de jongens geluk dat er van af Amsterdam weer wat boten voeren op het IJsselmeer, de Lemmerboot naar Friesland en de Kamperboot naar Kampen en Zwolle. Van de laatste maakten zij gebruik.

Maar ook dat ging zo maar niet. In mei 1945 was Nederland verdeeld in drie zones. In het Zuiden Brabant en Limburg, in het Oosten en Noorden het gebied begrenst door de IJssel en dan nog de Grebbelinie van Bunschoten in het Noorden tot de Grebbeberg in het Zuiden. Overal waren wachtposten en zonder vergunning mocht

men niet van de ene zone naar de andere gaan. Deze vergunningen moesten worden afgehaald bij het Nederlandse Militair Gezag. Dat was er zuinig mee. Want men wilde voorkomen dat er te veel mensen onder weg zouden zijn. Bij duizenden keerden uit Duitsland terug de dwangarbeiders, degenen die de concentratiekampen hadden overleefd maar ook degenen die in Duitse dienst waren getreden. Voor zover de laatsten niet reeds door de Geallieerden waren gevangen genomen, trokken zij hun uniformen uit en kledde zij zich in het burger en mengden zich onder de thuiskerenden. Reeds aan de Nederlands Duitse grens werden de mensen opgevangen en gecontroleerd door de Politieke Opsporings Dienst (POD). en de Militaire Politie. De verdachten werden er uit gehaald, de anderen van een reisvergunning voorzien. Maar die vergunning werd weer degelijk gecheckt door de POD en de MP aan de volgende zone grenzen en steeds werden er weer verdachte figuren uit de menigte gehaald. Kortom, zonder vergunning kon er niet gereisd worden.

De jongens hadden geluk. Dankzij de goede samenwerking tussen het MG en Scouting kregen zij een reisvergunning en konden op vertoon daarvan kaartjes kopen voor de boot naar Zwolle.

Toen kwamen er twee problemen.

Transport. Er was nog geen openbaar vervoer en er reden dus nog zo goed als geen treinen. Er was ook niet veel burgerverkeer op de wegen en het duurde soms lang voordat je, aan de kant van de weg staande, een 'lift' kreeg.

Voedsel. Dan was er het probleem met de distributiebonnen. Zonder bon kon je geen eten kopen. In het Westen, dat onder de Hongerwinter had geleden, moest de bevolking weer langzaam op krachten komen en wennen aan normaal voedsel. Dat bestond na mei 1945 hoofdzakelijk uit grote hoeveelheden Britse biscuits omdat men de mensen geen vet voedsel kon geven. Dus werden er in het Westen andere rantsoenen verstrekt dan bv in het Zuiden of het Oosten. In iedere zone was dat weer anders. Vooral op het

'platteland' waar men toch tijdens de oorlog niet zoveel tekorten had gehad. De Westelijke Distributie bonnen waren echter in de andere zones niet geldig. Je moest dus proberen ze om te wisselen bij een Distributiekantoor. Zoals uit het verhaal blijkt lukte dit niet altijd. En als het lukte waren de rantsoenen minder dan in het net bevrijde Westen. Zo kreeg men alleen in het Westen de levensreddende, voedzame maar vetlose biskwie.

Opvallend in dit verslag is ook het verhaal van het 'Eierpoeder', dat men in Nederland

nooit gekend had. Dit kwam hoofdzakelijk uit Canada en werd ook in het Britse en Canadese leger gebruikt. Mengde men wat van dit poeder met water of, als men het had, melk en wat meel, en dan kon men een omelet bakken. Toegegeven het smaakte anders maar best vooral als je lange tijd geen echt gebakken ei had geproefd. In het Westen was men er dol op, maar de boeren, die eigen kippen hadden, hadden er totaal geen behoefte aan en namen hun rantsoenen zelfs niet op. Daarom konden de jongens dit poeder dan ook tijdens hun tocht zonder bon kopen. Daar zij geen broodbonnen hadden konden ze bij de bakkers aanvankelijk ook geen brood kopen tot ze er een troffen die hen wel brood zonder bon verkocht. Dus leefden ze op pap. Hoe ze daaraan kwamen is niet duidelijk. De inhoud van de blikjes, die zij na aankomst in Zwolle leeg aten was waarschijnlijk de beroemde, lekkere en voedzame "Meat and Vegetables"., afkomstig uit Canadese en Britse legerrantsoenen. Deze blikjes werden, na de biskwie periode aan de bevolking verstrekt.

Al met al was dit voor de jongens een groot avontuur al trokken zij, ook in het Oosten door vernielde dorpen en steden. Ze waren VRIJ en dat betekende heel wat na 5 lange, zwarte jaren van onderdrukking en angst.

	Vlietstra. M.	A35/530903
	Gräber. T.	A35/231610
	Keyzer. B.	A35/702804
<u>Naam:</u>	van der Werf. D.	A35/201960
<u>Name:</u>	Roelofsen. L.E.	A35/009549
	van Wageningen. J.	A35/640379
	Hemminga. H.	A35/215768
<u>adres</u>		
<u>address</u>	adres leider de Heer Vlietstra:Baarsjesweg 208 Amsterdam.	
hebben		
<u>xxxxxx toestemming zich naar</u>		
<u>is allowed to travel to</u>	Ommen.	
<u>en terug te begaven</u>		
<u>and return</u>		
<u>Reden</u>	de jongens hebben hard gewerkt en moeten voor herstel van gezondheid naar buiten.	
<u>Reason</u>		
<u>Geldig tot</u>	10 Augustus 1945.	
<u>Expires on</u>		
	De Militaire Commissaris van het District Amsterdam voor dezen Het Hoofd van de Afd. Alg. Zaken de Kapitein:	
	Dr. J.H.SCHURINGA	
ar.-k-369-728-7-45-10000		

Hieronder volgt het verslag uit "Het Logboek van Ton Gräber; een zomer zwerftocht in 1945"

De gehanteerde spelling is die van Ton in zijn logboek.

Een Zomer Trektocht - 16 Juli - 3 Augustus 1945.

Maandag 16 Juli 1945

Maandagmorgen, 16 Juli arriveerde de Stam bepakt en bezakt druppelsgewijs tegen half acht bij de steiger van de Rederij Koppe (aan het IJ, achter het Centraal Station in Amsterdam). Mik, die de kaartjes zou halen, ging in de rij staan zodat het een flinke tijd duurde alvorens hij terug was. Eindelijk waren we voorzien en konden we (Mik, Jan, Bob, Doeke, Leo, Henk en ton) aan boord stappen. Beneden en in de kajuit was alles vol zodat we een plaatsje op het achterdek moesten zoeken, waar wij ons op de grond installeerden.

Slechts tien minuten over tijd vertrok de boot. Langs de vernielde havens voer de boor in de richting van de Oranje Sluizen. Daar werden wij geschut waarbij ons geduld flink op de proef werd gesteld. De afgelopen week was het stralend weer geweest maar nu troffen we het niet zo bijster. Er stond een straffe wind en het bleef betrokken. Daarbij ging de boot uiterst langzaam en het duurde uren voordat Amsterdam uit het zicht was. De stemming kwam er bij ons al spoedig in toen Mik en Henk hun gitars te voorschijn haalden. Speciaal enkele liedjes oogstten bij het publiek groot succes en als een bekend nummer gespeld werd, zong de hele boot mee.

Tegen de middag kwam de kust van Overijssel in zicht maar we moesten nog lang wachten eer we de haven van Kampen invoeren. Mik was een oudere dame tegen gekomen die hij reeds bij het MG (Militair gezag) ontmoet had. Toen zij hoorde dat wij in de richting Hengelo gingen was ze van ons haast niet meer vandaan te krijgen. Ze wilde met alle geweld met ons mee die richting op, wat ons niet erg aangenaam leek daar haar mond bv geen ogenblik stil stond. Vooral Mik had het erg te verduren. Toen hij het woord 'Ouwe Taaie' mompelde stond ze natuurlijk net achter hem, wat hem een bestraffende blik bezorgde en ons een hoestbui.

Na een half uur oponthoud in Kampen voeren wij verder. Onder weg zagen wij de eerste sporen van de gevechtshandelingen. De bruggen waren natuurlijk allemaal vernield maar men was echter weer druk aan het werk aan het herstellen. Het schutten bij de Noord Willemsvaart ging tamelijk vlot, maar de klok had reeds lang zeven uur geslagen eer we de voet aan wal zetten.

Onze eerste zorg was een reisgelegenheid te vinden, die ons van Zwolle oostwaarts zou brengen. Op de grote weg bleven we wachten op een lift. Naar toen een dame op de fiets ons waarschuwde dat iemand, die bij ons hoorde (hoe bestaat het) verderop er aan kwam, zijn we maar vlug een paar kilometer doorgelopen. Omdat het nu te laat werd besloten we maar een boer op te zoeken in Zwollerkerspel. Bij de eerste waar we toestemming vroegen mochten we meteen onze tent opslaan.

Vanwege het late uur hielden we een koude maaltijd waarbij wij de inhoud van alle blikjes, die wij bij ons hadden, naar binnenwerkten. Direct na het eten kropen wij in onze slaapzakken want er stond nog een zware tocht voor de boeg.

Dinsdag 17 Juli 1945.

Die morgen stond wij pas om 7.30 uur op, waarna wij bij gebrek aan brood pap kookten. Er bleef zoveel voer dat zelfs Doeke niets meer beliefdde en dat wil wel wat zeggen!. Na nog een foto genomen te hebben braken we de tent af, gespten onze ransels om en begaven ons op weg. We hadden niet veel geluk want we waren al lang op pad en een flink eind gevorderd in de richting van Heino voor ons een auto achterop kwam die ons meebracht naar de melkfabriek. We vernamen daar dat er om 4 uur een melkauto richting Enschede ging waarmede wij dan konden meerijden. Wij hadden nu nog ruim de tijd en gingen dus eerst mar eten, nadat we, omdat het distributiekantoor gesloten was, brood zonder bon hadden bemachtigd. Vooral bij ons zingen met gitaar begeleiding hadden we veel bekijks van de dorpsjeugd. Tegen half vijf verscheen de melkauto die, na geleegd te zijn, om vijf uur vertrok. De reis kostte ons fl. 1.75 per persoon. De tocht ging langs Helledoorn, Nijverdal, Wierden, Almelo, Borne (waar we een welpenhorde ontmoetten) Hengelo naar Enschede. Een beetje stijf stonden we weer op straat. Wat nu? Maar richting Oldenzaal. Onderweg zou wel een kampplaats te vinden zijn. Enkele kilometers buiten Enschede ontdekten wen een Canadees (leger)kamp. Mik en Tom gingen er meteen op af. We kregen meteen toestemming om onze tent er op te zetten. 's Avonds mochten wij er eten. Wij sloegen, uitgehongerd als we waren zo'n gat in de broodstapel dat de negerkok woest keek omdat er niets meer oever was, vooral Doeke was niet te verzadigen. Ondanks de kwade kok sliepen die nacht lekker.

Woensdag 18 Juli. 1945.

Na het ontwaken kleedden wij ons eerst waarop wij op jacht gingen naar brood. Omdat de (Amsterdamse distributie) bonnen nog niet omgeruild waren moesten wij het zonder bon bemachtigen. Bij de kok van de Canadezen lukte het niet maar een boer gaf ons een roggebrood en havermout zodat we een flink maal hadden. Onze uitrusting werd nog uitgebreid met een waterzak afkomstig van de Canadezen. Onderweg weerden we opgepikt door een wagen van de militaire cantine, die ons meenam naar Losser. Onze eerste gang was naar het distributie kantoor waar ons een teleurstelling wachtte. We kregen hier veel minder bonnen dan in Amsterdam. Na nog inkopen gedaan te hebben gingen we op weg richting Oldenzaal. Ons

doel was de landgoed kampeerplaats "Boerskotte" waar wij onze tent wilden opslaan. Na ongeveer drie kwartier kwamen wij er aan maar het terrein was voor ons kamp totaal ongeschikt, hoewel de omgeving schitterend was. Toen maar weer verder. Het was een zware tocht want de zon brandde onbarmhartig op ons en de rugzakken drukten niet weinig. Vooral Doeke had het zwaar te verduren. Wij konden hem alleen aan de loop houden met ons berucht geworden 'kwartiertje'. Maar eindelijk bereikten wij het verlossende bord DE LUTTE. Waar wij links van de hoofdweg afweken en onze tent bij een boerderij mochten opslaan. Het was een aardig plekje maar het grote gebrek was water. Er was enkel een put waaruit wij slechts zuinig water

mochten ophalen. We verfristen ons zo goed en zo kwaad als het ging. Daarbij speelde zich nog een heel drama af met de bril van Jan. We deden toen wat aan sport, waarna Leo en Ton kookten. Na de maaltijd besloten wij de dag met een avondwandeling in de omgeving.

Donderdag 19 juli 1945.

's Ochtends 7 uur reveille bij stralend weer. Spoedig gingen Henk, Mik, Bob en Ton op weg om een geschikte kampplaats te zoeken. Doeke en Jan hadden corvee en Leo was liever lui dan moe. We hadden al gauw een mooi terrein ontdekt aan de Dinkel, ongeveer een uur verder. Toen wij terugkwamen was het eten bestaande uit aardappelen, groenten en pap al klaar en we konden meteen beginnen. 's Middags werd niet veel gedaan. Alleen Mik, Leo en Ton gingen naar De Lutte om inkopen te doen en brieven te posten. Het dorpje is zwaar beschadigd door de oorlogs handelingen waarvan de vernielde huizen en de resten van Duits (oorlogs) materieel nog getuigden. Ons plan om 's avonds op te breken en naar de Dinkel te gaan werd echter door het weer in de war gestuurd. Wij hadden juist de binnentent gestreken toen er een inktzwarte lucht kwam opzetten en in een minimum van tijd stortregende het. Wij besloten toen maar de nacht te blijven. Jan maakte nog een vergeefse reis na De Lutte om zijn tas te zoeken. Hij was daar niet te vinden wat geen wonder is als hij onder in je rugzak zit. Voor de tweede onweersbui zetten we de binnentent maar weer op en al spoedig lagen wij onder de wol.

Vrijdag 20 Juli, 1945.

Wij stonden 's morgens niet al te vroeg op zodat wij snel voortmaakten. Eerst pap gekookt en daarna het kamp opgebroken en het terrein opgeruimd. Na de boerenfamilie bedankt te hebben stapten we op. Het weer was nu wel heel wat beter na het onweer van de vorige avond alleen waaide het flink. Onder weg brachten wij even een bezoek aan een melkhuis, waar Henk zou tracteren.

Maar na de bestelling kwam

er niets en het bleek dat ze ons helemaal vergeten hadden en dat er vandaag geen melk was. Zeven dorstige zielen bliezen de aftocht. Na een prachtige tocht kwamen wij dicht bij de plaats van bestemming aan een boerderij waar wij ons voor de komende dagen van aardappelen, groente ed verzekerden. Een klein eindje verder langs de Dinkel waar wij een werkelijk magnifieke kampplaats vonden. Na bij verschillende boeren om toestemming geweest te zijn sloegen wij onze tent op. Spoedig volgde de keuken aan de oever van de Dinkel en kon de vlag boven het kam

p gehesen worden. De vermoeienissen van die dag spoelden wij weg met een verfrissend bad in de Dinkel. Erg diep is het riviertje niet, maar er staat genoeg water om goed te kunnen zwemmen. Door het heldere water kun je overal duidelijk de bodem zien, daarbij staat er een vrij sterke stroom.

Henk en Bob togen toen aan het werk om het eten klaar te krijgen terwijl de rest de omgeving ging verkennen. Leo en Ton kwamen bij een boortoren terecht waar men al drie en een half jaar zonder resultaat aan het boren was. We verkregen toestemming om Zondag het 54 meter hoge gevaarte te beklimmen en mochten wij de volgende week naar het boren komen kijken. Helaas betrok het weer zodat wij flink nat in het kamp terugkwamen en huiverig onder de luifel kropen met een trui aan want de temperatuur was flink gedaald. Met smaak werkten wij het eten naar binnen, waarna wij gezamenlijk opruimden. Tegen zeven uur was het weer droog. Wij maakten toen nog een mooie wandeling door de bossen en na een avondserenade van Henk zochten wij onze slaappleatsen weer op.

Zaterdag 21 Juli 1945.

Het eerste wat we die morgen hoorden was het getik van de regen op het dak van de tent. Ondanks het half duister namen we toch maar een bad in de Dinkel. Met één sprong vanaf de drie meter hoge oever in het water. Het ontbijt smaakte hierna dubbel zo goed. Met een volle maag gingen we toen op stap naar Denekamp, een stadje op ongeveer vijf kwartier lopen van het kamp. Daar maakten we op het postkantoor kennis met een Commissaris van de NCVV, die ook zijn vacantie in Overijssel doorbracht. Hij nodigde ons uit naar zijn pension te gaan, waar hij ons aan de hand van stafkaarten enige mooie tochten in de omgeving wees. Na onze inkopen gedaan te hebben gingen wij dwars door het bos langs de Dinkel naar het kamp terug, waar eerst het brood soldaat gemaakt werd. Het weer werd langzamerhand beter en tegen de avond brak de zon zelfs door. Leo en Ton hadden corvé en de anderen kuierden wat in het rond. Na het avondeten maakten we nog een grote wandeling en na een lekker bad tot besluit een gezellig samenzijn opgeluisterd door gitaarmuziek en zang onder de luifel.

Zondag 22 Juli 1945.

Deze morgen lag Jan voor de tent opening en omdat hij nooit het water in wilde maakten wij van de gelegenheid gebruik om hem in het water te smijten. Henk, Bob, Mik en Tom namen hem elk bij een arm of been terwijl Leo klaar stond om het moment te vereeuwigen. (Foto's helaas mislukt door het halfduister.) In een hevige plons verdween Jan met pyjama en al in de Dinkel. Na dit drama namen wij zelf ook een bad en besteedde de corvéers hun aandacht aan de pap. Onze bedoeling was in Denekamp naar de kerk te gaan maar het was reeds te laat geworden (vooral door de verre afstand). Omstreeks elfuur gingen wij naar de boortoren en het duurde niet lang of wij beklommen het langs de buitenkant lopende steile laddertje. Het was een zware gevaarlijke klimpartij, maar toen wij boven op het 53 meter hoge gevaarte stonden was het magnifieke schouwspel wel zeer de moeite. Wij konden van af de toren tot ver in Duitsland zien. Toen weer omlaag. Beneden gekomen voelden wij eerst recht onze benen. Je kunt beter een paar uur lopen.

Weer in het kamp gekomen verorberden wij met smaak ons brood, waarna Mik, Leo, Bob en Ton even in de tent gingen liggen en ..... insliepen. Twee en een half uur later werden we weer wakker. 's Avonds besloten wij eens tot een wandeling in oostelijke richting. Met het kompas in de hand besloten we pal oost te lopen en niet van de richting af te wijken tot de grens. De tocht ging dwars door bossen, weilanden, brandnetelvelden waarin we met de stok een weg baanden, over beekjes tot wij ongeveer na een uur aan de grenspaal kwamen. Wij liepen eerst een eind langs de grens, die geheel afgebakend was met lint, en bogen tenslotte Duitsland in. Net toen het begon te storten zagen wij enkele huizen liggen. Wij er op af. Het bleken vroegere Gestapo gebouwen te zijn, nu bewoond door Engelse grenswachten. Binnengekomen hoorden wij dat hier een verboden zone liep van 500 meter breed, die door niemand betreden mocht worden en waarin zonder waarschuwing geschoten werd. Toen het minder begon te regenen gingen wij weer terug. Daar het langzamerhand donker werd moesten wij geheel op kompas lopen. Ondanks de regenvlagen trokken wij dwars door de hei en het bos, modder en water op het kamp aan, nat tot op ons hemd. We trokken gauw schone kleren aan en na het verorberen van een paar boterhammen kropen wij snel in onze slaapzakken.

Maandag 23 Juli 1945.

Toen wij ons hoofd buiten de tent staken ontdekten we niet veel van de omgeving. Het was nog half donker en de regen stroomde nog gestadig neer. Bob en Henk hadden corvé en trokken eindelijk de stoute schoenen aan en gingen pap koken. Door het hout dat onder de luifel was droog gebleven ging het vuurmaken vlot. Henk ging naar de boerderij en kwam terug met het bericht dat het reeds over elf was. (Onze twee horloges hadden ons reeds de tweede dag in de steek gelaten.) Om twaalf uur zaten wij aan het ontbijt. Het besluit om deze dag maar twee maaltijden te houden ging niet door wegens de onverzadigbare honger van Doeke. Wij wilden hem niet alleen laten eten, zodoende zaten we om half drie weer aan de boterham. Mik en Ton gingen nu in de Lutte fourageren. Teruggekomen (doornat natuurlijk) was onze derde maaltijd net gereed. Tot onze opluchting hield de regen langzamerhand op en brak de zon zelfs nog door. Na een tocht door de omgeving zochten wij echter vroeg onze slaappleatsen op, want voor de komende dag hadden wij grote plannen.

Dinsdag 24 juli, 1945.

De afspraak was dat een boer uit de omgeving ons met zijn auto mee zou nemen naar Losser. Hij zou zeven uur vertrekken. Wij ontwaakten vrij vroeg maar wat was de tijd? Leo en Ton kookten vlug pap, welke direct naar binnen gewerkt werd. Ton ging naar de boerderij om de tijd te vragen en kwam hard hollend terug met de

mededeling dat het bij zeven was. Vlug alles in de tent gegooid en in verkenner pas op weg. Wij kwamen nog juist op tijd om in de wagen te springen, wij vertrokken meteen. Nu bleek dat het al ver over zeven was. Ton had het niet durven zeggen omdat hij bang was dat de anderen dan geen moeite meer zouden doen.

In Losser was onze eerste gang naar het Distributiekantoor. Maar wij konden niets los krijgen. Dus verder nog steeds "pap zonder suiker". Met een melkauto liften wij naar Oldenzaal, waar wij enkele uren doorbrachten. Wij verstuurden er pakken kaarten en keerden tenslotte met de zelfde veewagen weer terug naar De Lutte. Wij hoorden van de chauffeur dat er Donderdag een auto naar Maastricht zou gaan en kregen toestemming dan mee te rijden naar Zutfen, omdat wij naar Hengelo (Gelderland) wilden.

In het kamp terug namen wij meteen een bad en werd onze boot, het was een benzinetank van een bommenwerper, [1] plechtig ingewijd. Het was een wankele affaire, maar dat bracht juist de spanning er in. De avond brachten wij door met zingen en muziek, waarbij wij op de leuning van een bruggetje zaten. Het slot was dat de leuning brak en Jan en Doeke ruggelings in de jammer genoeg droge sloot vielen,

gelukkig zonder zich te bezeren.

Van de volgende dag (Woensdag de 25ste.) is niet veel te vermelden. Ton vertrok 's morgen vroeg met een auto naar Enschede, ging naar het Militair Gezag en maakte kennis met Commissaris Voorthuijsen (van de NPV) kortweg 'Pom' genaamd. [2] De anderen gingen naar het Lutterzand, waar het erg mooi is. Henk haalde later een nat pak toen hij met zijn kleren aan ging varen en natuurlijk op een dieptepunt omsloeg. Het eten werd in etappes gedaan. Eerst de aardappels en de groente om half zes en om half acht de pap. Wij braken de tent af, verwijderden de sporen van het kamp en namen afscheid van de boer. De rest van de avond brachten we gezellig door bij de bewoners van een zomerhuisje. Tegen half twaalf namen wij onze bagage en begaven ons naar de boerderij waar de auto thuis hoorde, die ons de volgende dag mee zou nemen. Omdat we heel vroeg weg moesten brachten wij de nacht daar door op de hooizolder omdat wij anders toch niet op tijd zouden komen.

Donderdag 26 Juli 1945.

Tegen drie uur schrokken wij wakker door een hevig gebons op de schuurdeur. Zeven slaperige voortrekkers kropen uit het hooi en klommen zachtjes naar beneden. Aankleden was niet nodig, want wij hadden onze uniformen aangehouden. Voor wassen was geen tijd meer, ook maakte de pomp te veel lawaai om hem te

gebruiken op dit vroege uur. Wij klommen op de gereedstaande vrachtwagen, die meteen vertrok. Daar het ijsig koud was trokken wij onze dekens over ons heen en zochten beschutting achter de hoge cabine. (Het was een open auto, met aanhangwagen.) Het weer was schitterend, geheel onbewolkt, de weg voergoten met maanlicht. De tocht ging over Oldenzaal, waar de auto nog meer passagiers opnam, Hengelo-Delden-Goor-Lochem. Het werd langzamerhand wel lichter, maar warmer was het alles behalve. Om ongeveer zes uur arriveerden wij in Zutphen. Verkleumd klommen wij van de wagen waarna enkelen tot hun schrik bemerkten dat de wagen flink smerig was geweest want zij zelf en de bagage was 'vrij vuil'. Wij namen afscheid van Jan en Doeke die resp. naar Groningen en naar Amsterdam zouden proberen te gaan.

In ganzenpas gingen we toen de IJssel over via de nieuw aangelegde Baileybrug. Aan de overkant was het wachten op een 'lift' die ons mee zou nemen naar Hengelo (Gld). We kortten de wachttijd natuurlijk weer met zang en muziek. Tenslotte verscheen een melkauto die ons met genoeg mee wou laten rijden mits we genoeg namen met een zitplaats op de uitstekende achterbalken en de benzine tank. Na een angstige rit kwamen wij in Hengelo aan waar wij eerst een kop koffie gingen drinken. Om kwart voor tien trokken wij naar de boerderij van Arendse. De boer, die juist aan het maaien was, begroette ons hartelijk. Wij haalden eerst onze verloren tijd in door een welverdiende rust in het zonnetje. Daarna werd gegeten en het kamp in orde gebracht. Terwijl Mik en Henk als corvé het eten gingen koken, maakten de anderen zich verdienstelijk met schoven opzetten voor de boer, wat ons goed afging. Nadat alle bossen klaar waren liepen we terug naar het kamp waar het eten klaar was om opgediend te worden. Door het ongewone werk hadden wij flink honger gekregen zodat er letterlijk geen kruimel overbleef. Intussen was het weer er niet beter op geworden. Donkere onweerwolken joegen langs de hemel en spoedig begonnen de eerste druppels te vallen. Wij zochten gauw de tent op, waar wij onze verslagen bijwerkten en brieven schreven. Tegen negen uur kwam boer Arendse met zijn gezin onder de luifel en terwijl de regen gestadig op het dak tikte klonken luid de kampliedjes uit de tent. Het onweer trok gelukkig voorbij en om half elf begaven wij ons ter ruste.

's Nachts één uur. De regen tikte nog steeds op het dubbele dak, de stam sliep gerust. Toen !!! Een geweldige windvlaag. Niemand merkte iets. Eerst sloeg er een ruit stuk op de boerderij. Daar kwam de hoos over de tent. Met een ruk werd het dubbele dak losgeslagen, scheerlijnen knapten af en het belandde een eind verder op het hek. Dan de tent. Terwijl de regen in stromen neergutste, werd hij als een kaartenhuis in elkaar geblazen en viel boven op de in hun slaap van niets bewuste stam. Door het natte doek werd de rust wreed verstoord. Gelijkschrokken we wakke. Wat was er aan de hand? Lekkage? Nee, veel erger. In het stikdonker trachtten wij ons uit de warboek te bevrijden. Ieder zocht een opening. Bok kroop door een gat naar buiten met als resultaat een scheur van anderhalve meter. Mik ging naar de boerderij om te vragen of wij op de deel mochten. Toen hij voor de deur stond liep de goot over en kreeg hij een flink stortbad zodat hij geen droge draad meer aan zijn lijf had. De boer was gelukkig al op door de gebroken ruit en wij mochten meteen binnen. Vlug haalden wij alle bagage en dekens op en installeerden ons op de hooizolder. Ondanks de regen, modder ed was onze boel gelukkig toch nog droog gebleven. Na een slaappleats klaar gemaakt te hebben lagen we spoedig weer in vredige rust..

Vrijdag 27 Juli 1945.

Na het opstaan was onze eerste gang dien morgen naar de plaats van de nachtelijke ramp om de schade op te nemen. Van het dak waren alleen een paar scheerlijnen gebroken maar de tent zelf was er slechter afgekomen. Een scheur van totaal 2 meter liep langs de zijkant en de deur omhoog. Het was onmogelijk hem hier te herstellen zodat we besloten de verdere tijd op de hooizolder te blijven. In de modder vonden wij ook nog de bril van Mik, die wonder boven wonder heel gebleven was. De slaapzak van Leo bleef echter spoorloos. (Hij kwam twee dagen later uit het hooi te voorschijn.) Het dak werd opgezet om te drogen waarna wij de rest van de bagage, die geheel door elkaar lag, uitzochten. Na het ontbijt wandelden wij naar Hengelo om onze bonnen in te ruilen. Op het Distributiekantoor was echter St Bureaucratus heerser. We kregen er geen bonnen. Alleen aan reizende ambtenaren mochten die verstrekt worden. Na een minzaam lachje (een padvinder glimlacht en fluit onder alle moeilijkheden) de heren gegroet te hebben vertrokken wij zonder bonnen. Leve de soepele distributie dienst! Nu werden nog enkele kaarten gepost en wat levensmiddelen gekocht, warvoer in Amsterdam zeker bonnen nodig geweest zouden zijn. (Gelukkig dat winkeliers geen ambtenaren zijn!) We marcheerden langs de smalle paadjes achter elkaar naar het kamp terug waar de corvé (Leo en Bob) ons en heerlijke bonloze maaltijd opdienden.

Na het eten hielpen wij boer Arendsen met het opsteken van de schoven en het lossen van de wagens. Een werk waarbij wij onze armen op de duur duchtig voelden. 's Avonds maakten we een wandeling in de omgeving, waarbij we nog enkele eieren rijker werden.

Zaterdag 28 Juli 1945.

Voor de eerste keer was het bij het ontbijt geen pap maar alleen brood. Ton voelde zich niet lekker en at niets, waarna hij spoedig weer in het hooi kroop. Leo vertrok naar Ellecom, terwijl Mik naar de Distributiedienst in Zutfen ging, waarbij hij op de terugweg geheel moest lopen (16 km). De anderen maakten zich nuttig op de boerderij en verkenden de omtrek. Bij het avondeten werden wij door de boerin verrast met heerlijke spekpannenkoeken, die niet eens opgingen.

Zondag 29 Juli 1945.

Deze ochtend stonden allen, behalve Ton die nog ziek was, vroeg op. Spoedig na het eten gingen we op stap. Het doel van de tocht was de Baakse Hei, waarheen Willem en Leo, de zoontjes van de boer ons vergezelden. Onderweg werd nog flink bramen gezocht en een vernielde pantserwagen bezichtigd. Deze was achtergebleven na de gevechten die hier hadden plaatsgevonden. Terug in het kamp verdween een flinke hoeveelheid brood in de hongerige magen. Besloten werd 's middags weer bramen te plukken voor puddingsaus. Na

de wandeling verklaarde 'Dokter' Mik dat Ton er nu wel uit kon komen. De corvé ditmaal opgeluisterd door zang en muziek. Wat schijnbaar het diner ten goed kwam want dat bestond uit aardappelen, boontjes, jus, warme worstjes, griesmeel pudding met bramen saus en meloen toe.

Maandag 30 Juli 1945.

We werden die ochtend wakker door een hevig gekrijs. Een paar katten waren flink aan het vechten tussen het hooi. Wat ons inspireerde om ook eens flink te stoeien. Resultaat was dat één slaapzak in tweeën gescheurd werd, verscheidene uniformdelen zoek raakten en vijf voortrekkers klaar wakker waren. Na het ontbijt, dat natuurlijk uit pap bestond, vertrok Leo naar Arnhem. De rest deed eerst inkopen waarbij bleek dat eierpoeder hier zonder bon verkrijgbaar was. Daarna begonnen we met pannekoeken bakken. Vanzelfsprekend maakten we ook stevige pannekoeken, Als ingrediënten gebruikten wij 3 pond bakmeel, 1 pond boter. ½ pond spek, 1 pakje eipoeder (=12 eieren) en volle melk. Dat het resultaat ook "af" was begrijpt ieder wel. Zelfs Doeke moest, hoewel met smachtende blik, wachten tot het etenstijd was. Maar toch kon hij niet eens zijn tweede op en dat wil wat zeggen. Na de maaltijd mochten we zelf karnen waarvoor we een bus melk van 35 liter kregen, zodat we ons de hele verdere week bijna ziek gedronken hebben aan de karnemelk. 's Middags hielpen wij de eigenaar van het Kervel met het ophalen van een deel van zijn gestolen inboedel. Deze was in de bezettingstijd weggehaald door NSBers en het kostte hem nu heel wat moeite de meubelen terug te krijgen. Met de wagen volgeladen keerden wij weer op het Kervel terug. Na het afladen kregen wij een uitnodiging om 's avonds bij de open haard te komen. Na de avond maaltijd gingen wij met zijn vieren (Leo bleef de nacht in Arnhem over) naar het kasteel, waar we met de gasten (het gebouw is nu een ANWB pension) een echt gezellige avond doorbrachten. Het zingen ging uitstekend door begeleiding van vier gitaars. Om 12 uur aanvaardden wij pas de terugtocht, zodat wij muisstil in het hooi moesten kruipen om de boer niet te wekken.

Dinsdag 31 Juli 1945.

Van deze dag is niet veel te vertellen.'s Morgens bezichtigden wij het Kervel. Het gebouw had een geheime kelder waar in de bezettingstijd Joden gehuisvest waren. Door verraad waren de Duitsers er achter gekomen dat er onderduikers waren zodat zij een overval deden. De mensen, die juist aan het "luchten" waren werden opgepakt. De eigenlijke schuilplaats ontdekte de Gestapo echter eerst de volgende dag. Maar toen vonden zij een lege ruimte daar de overige onderduikers overdag de vlucht genomen hadden. Wij zagen de vernuftig aangebrachte uitgang die eindigde achter de verschuifbare haard. 's Middags maakten wij een tocht in de omgeving waarbij wij een flink aantal eieren bemachtigden. Tegen de avond verscheen Leo weer.

Hij had een voorspoedige reis gehad en wist heel wat te vertellen over de verwoestingen die hij in Arnhem gezien had.

Woensdag 1 Augustus 1945.

Na het ontbijt, dat betond uit pap en pannenkoeken, vertrok Mik halsoverkop naar Vorden waar hij met spoed een tandarts moest raadplegen. Hij bleek later in Suften terecht gekomen te zijn. Bob en Henk gingen met een wagen van het Kervel naar Vorden terwijl Leo en Ton er heen probeerden te liften. Spoedig hadden wij een auto. Wij moesten op de laadbak blijven staan want de wagen was zwart van het kolengruis. In Vorden kochten we enkele kaarten en bekeken het dorpje. De terugweg aanvaardden wij met een vrachtauto beladen met zakken meel. Onderweg zagen wij Bob en Henk op de boerenwagen, die nog op de heenreis was. Terug in het kamp begonnen wij meteen met koken. Dat wij het er goed van namen bleek wel uit het feit dat wij per man vier gebakken eieren hadden en 3 ½ worstjes. De verdere dag brachten wij door met rogge binnenhalen. 's Avonds natuurlijk muziek op de deel.

Donderdag 2 Augustus 1945.

Het voornaamste wat wij deze dag deden was het inslaan van een flinke voorraad levensmiddelen om mee te nemen naar huis. Bij verschillende boeren kregen wij eieren en in het dorp overal pakjes eierpoeder, zodat wij tenslotte elk 3 1/2 pak en 12 eieren hadden. Wij namen afscheid van onze bekenden en pakten alles zoveel mogelijk in want we zouden de volgende morgen vroeg vertrekken. Vermelding verdient nog dat Mik de krammetjes uit de lip van het jongste zoontje van Arendse haalde. (Hij had een paar dagen te voren een houten bal, waarmede we een spel deden, door eigen onvoorzichtigheid, tegen zijn gezicht gehad en daarbij een lelijke wond opgelopen die door Mik was gehecht.) De avond brachten we door op het Kervel. Wij maakten het nu niet zo laat want we hadden een drukke dag voor de boeg.

Vrijdag 3 Augustus 1945. De laatste dag.

Zeer tot onze spijt was het eindelijk zo ver dat we de terugtocht moesten aanvaarden, maar aan alle goede dingen komt een eind zo ook aan dit kamp. Om half tien gingen we op pad na hartelijk afscheid genomen te hebben van de familie Arendse. Met een boerenwagen reden wij naar het dorp. Van Hengelo wilden wij liften naar Amsterdam. Omdat met vijf tegelijk het meerijden vaak lastig ging werd geloot in welke volgorde wij weg zouden gaan. De uitslag was: 1 Henk, 2 Bob, 3 Leo, 4 Mik 5 Ton.

Het eerste stuk konden wij nog bijelkaar blijven want van Hengelo tot Zutphen mochten wij met een melkauto mee tegen de som van 1 gulden per persoon. Bij de brug voer de IJssel wachtten wij op de volgende 'lift'. Om 11 uur 30 vertrok Henk in een wagen van de P.O.D. (Politieke Opsporings Dienst) [2]. Bob zocht het natuurlijk bij de dames en verdween met een auto van het V.H.K. (militaire Vrouwen Hulp Korps)[3]. Het laatste team (Leo, Mik en Ton) werd in een auto van de politie geperst en ging het full speed naar Apeldoorn waar na ca 10 minuten wachten een autobus gecharterd werd die ze meenam tot Hoevelaken. Bij het passeren van de Naald zagen wij Henk juist in een vrachtauto kruipen. Vanaf Hoevelaken moesten wij lopen naar Amersfoort, wat nog een flinke tippel is. Toen wij bij het station kwamen

hadden wij geluk dat wij net de laatste trein konden halen. Deze reed over Utrecht via Hilversum naar Amsterdam waar wij om half zeven arriveerden en we precies de laatste tram misten. Leo en Mik moesten lopen en Ton pikte een auto op zodat ze tussen half acht en acht uur thuis waren. Bob ging met een dokters auto van af Apeldoorn naar huis en was er om kwart over zeven. Henk met een vrachtauto tot Amsterdam en toen verder lopen, waarna hij om acht uur thuis arriveerde.

© Piet J. Kroonenberg, Amsterdam april 2006.

Noten:

[1] Geallieerde jachtvliegtuigen konden aanvankelijk de bommenwerpers, die diep in Duitsland hun doelen bombardeerden, niet de gehele weg beschermen omdat hun benzinevoorraad niet groot genoeg was. Er werden later onder aan de toestellen extra, torpedovormige tanks gemonteerd die, als ze leeg waren, werden losgekoppeld en naar beneden vielen. Men vond ze vooral in de grensgebieden. En ze werden voor vele doeleinden gebruikt.

[2] Ton zal hier Pom van Voorthuijsen bedoelen. Als kampvuurleider tijdens de Jamboree van 1937 in Vogelensang (Bloemendaal) was hij een bekende Scout geworden. Na de oorlog stichtte hij de Enschedese Padvinders Mars Band (EPMB), die in 1957 in zijn geheel deelnam aan de Jamboree in Sutton Coldfield (Groot Brittannië) Elk land op die Jamboree organiseerde een evenement in het stadion. Van Voorthuijsen organiseerde het Nederlandse evenement. Waarvan het optreden van de EPMB een onderdeel was.

[3] De P.O.D. of Politieke Opsporings Dienst was een onderdeel van de Binnenlandse Strijdkrachten en bestond uit politiemensen (rechercheurs) die in het Verzet hadden gediend, aangevuld met andere Verzetsmensen. Aanvankelijk ook gekleed in de Blauwe Overalls kregen zij later grijze battle dresses. 'Nederlandse SS-ers' werden uit de massa gehaald door in hun oksel te kijken. De SS tatoeëerde daar de bloedgroep.

[4] Het V.H.K. Vrouwen Hulp Korps werd in Engeland gevormd. Er dienden vrouwen in afkomstig uit Nederland maar ook Nederlanders uit vele andere landen en zo ook vele Surinaamse en Antilliaanse meisjes. Ze droegen de normale battle dress. Ze deden alles, o.a. het besturen van de zware legervoertuigen.